

УДК 336.76;69.003

Величкін В.О., к.т.н., доцент

Столпак А.О.

Дніпропетровська державна фінансова академія

УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ РЕСУРСНОЇ БАЗИ БАНКУ В УМОВАХ МАКРО- ТА МІКРОЕКОНОМІКИ

На прикладі типового банку України зі значним обсягів активів показана можливість розгляду залучених ресурсів як судного капіталу суспільства (макроекономічний агрегат), а також власних ресурсів як частини капіталу банківської системи (мікроекономічний агрегат). Потому відомий фінансовий важіль розглядається як відношення макро- та мікроекономічних агрегатів.

Ключові слова: судний капітал, власні ресурси, залучені ресурси, фінансовий важіль, макроекономіка, мікроекономіка.

Velychkin V., Stolpak A.

MANAGEMENT OF FORMING THE BANKS' RESOURCES IN MACRO- AND MICROECONOMICS CONDITIONS

For example, a typical bank Ukraine with significant assets involved consideration of the possibility of a judgment capital resources of society (macroeconomic aggregate) and own resources as capital of the banking system (micro machine). Then known financial leverage ratio is considered as macro- and microeconomic units.

Keyword Judgment capital, own resources, involved resources, financial leverage, macroeconomics, microeconomics.

Величкін В., Столпак А.

УПРАВЛЕНИЕ ФОРМИРОВАНИЕМ РЕСУРСНОЙ БАЗЫ БАНКА В УСЛОВИЯХ МАКРО- И МИКРОЭКОНОМИКИ

На примере типичного банка Украины со значительным объемом активов показана возможность рассмотрения привлеченных ресурсов как судного капитала общества (макроекономический агрегат), а также собственных ресурсов как части капитала банковской системы (микроэкономический агрегат). После известный финансовый рычаг рассматривается как отношение макро- и микроэкономических агрегатов.

Ключевые слова: судный капитал, собственные ресурсы, привлеченные ресурсы, финансовый рычаг, макроекономика, микроэкономика.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Перехід України до ринкової економіки зумовив підвищення вимог до банківської системи, яка сприяє економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності господарської системи в умовах інтеграції в світову економіку. Дані процеси вимагають від банків формування оптимальної ресурсної бази, яка є важливою передумовою прибутковості банківської установи, умовою підтримки достатньої ліквідності та довіри учасників ринку. Тобто, формування та ефективного використання ресурсної бази банків є вирішальним чинником зростання та розвитку ринкової економіки. Формування та управління банківськими ресурсами є одним із найбільш важливих напрямів банківського менеджменту. Дослідження діючої системи управління ресурсною базою банку насамперед потребує аналізу формування банківських ресурсів, а також пошуку шляхів удосконалення цих процесів. Тобто, дана проблема на сьогодні є актуальною для банків України.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вітчизняний досвід сформував певну систему знань про теоретичні та практичні засади управління формуванням ресурсної бази банку, які висвітлені у працях багатьох науковців: О.А.Дмитрієва, Л.Г.Бригінської, Л.Р.Маринчак, О. В. Землячова та інших.

Аналізу основних аспектів ресурсної діяльності банків та їх ролі у ринковій економічній системі присвячені праці багатьох провідних вітчизняних учених. У процесі дослідження були вивчені та узагальнені результати праць, авторами яких є: В. Антонюк, О. Васюренко, О. Дмитрієва, Д. Олійник, А. Гальчинський, О. Дзюблюк, О. Заруба, Т. Ковальчук, В. Лагутіна, А. Мороз, О. Пилипченко, М. Савлук та ін.

Більшість наукових праць орієнтована на виявлення загальних основ процесу формування ресурсної бази банку. Детальнішого дослідження потребують питання визначення пріоритетних напрямів банківської політики управління ресурсною базою та джерел поповнення банківських ресурсів.

Цілі статті. Метою дослідження є досвід розгляду процесу формування ресурсної бази банку як макро- та мікроекономічного процесів; аналіз пасивних операцій банку, які є основним джерелом формування ресурсної бази; аналіз структури ресурсів банку на прикладі типового банку банківської системи України; визначення основних шляхів оптимізації процесу управління формуванням ресурсної бази банку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Фінансова стійкість та ефективна діяльність банків визначаються стабільністю та достатністю їхньої ресурсної бази. Банківська система, як відомо, покликана мобілізувати фінансові ресурси економіки та перетворювати їх на дієвий капітал, що приносить дохід. Сукупність різних видів ресурсів, якими банк володіє, розпоряджається та використовує для забезпечення виконання своєї стратегічної мети та оперативних цілей є ресурсною базою банку[4].

Банківські ресурси можна розглядати як у мікро- так і в макроекономічному аспекті. В мікроекономічному аспекті банківські ресурси – це кошти, що були акумульовані банком, шляхом емісії цінних паперів, отримані за певну плату на грошовому ринку кошти суб'єктів господарювання та кошти внутрішньобанківського походження. Банківські ресурси в макроекономічному аспекті – це кошти всієї банківської системи певної країни, що є джерелом задоволення потреб домогосподарств, джерелом інвестицій та важливим важелем економічного зростання і структурної перебудови економіки.

В мікроекономічному аспекті ресурсна база – це: важлива передумова генерування прибутку банком та задоволення інтересів його акціонерів; засіб збільшення різноманітності активних операцій; засіб зростання капіталізації банку та виконання нормативів НБУ; чинник посилення довіри до банку; джерело фінансування банківської діяльності на початковому етапі діяльності. В макроекономічному аспекті роль ресурсної бази – це: умова підтримки нормального рівня ліквідності та забезпечення фінансової надійності банківських установ; можливість для накопичення коштів з метою отримання доходу або майбутнього використання інвесторами та кредиторами банку за умов надійності їх зберігання; фактор зростання грошово-кредитного мультиплікатора, пропозиції грошей та нормального розвитку ринкових відносин; умова структурної перебудови економіки; забезпечує економічне зростання при ефективному використанні інвестованих коштів.

Ресурсна база банку в сучасних умовах складається з власного капіталу (мікроекономічний агрегат) та зобов'язань банку (макроекономічний агрегат). Сучасна структура ресурсної бази банку характеризується незначною часткою власних коштів (10-15 % у загальних пасивах). А питома вага власних коштів у ресурсній базі банків в країнах з розвинутою економікою складає 15 – 20 %. Тому зростання величини власного капіталу є основним завданням банків. Але яким би значним не був власний капітал, діяльність банку буде суттєво обмежена без використання залучених коштів ззовні. При залученні чужих активів банк одержує найзначнішу частину своїх ресурсів. Оскільки банк використовує різні джерела залучення коштів, він поділяє їх на постійні (стабільні) ресурси і непостійні (мінливі).

При формуванні ресурсної бази банк повинен зіставляти надійність і вартість залучених ресурсів, прагнучи до оптимізації ресурсного важеля та підтримуючи власну ліквідність [1]. Цього можна досягнути за рахунок оптимізації ресурсної бази, тобто оптимального співвідношення власних коштів і залучених.

Так як залучені банком ресурси (зокрема, депозити строкові та до запитання – кошти, які враховані на поточних рахунках) – кошти, які приходять до банківської системи з позичкового капіталу суспільства, то вони є макроекономічним агрегатом.

По-друге, власні ресурси банку (зокрема, кошти акціонерів) створюються побільше в самій банківській системі. Цей чинник можна вважати мікроекономічним агрегатом

Сучасні ресурсні проблеми банків обумовлені багатьма чинниками, як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Внутрішніми чинниками є низький рівень банківської капіталізації, неможливість банків адаптуватися до несприятливих змін ринкової кон'юнктури. Зовнішніми чинниками є незадовільний стан фінансово-економічної системи, недосконала грошово-кредитна політика НБУ, недосконала законодавча база, низький рівень довіри до банківської системи, нерозвинутий ринок страхування.

Вирішення проблем, які виникають під впливом вище перерахованих факторів, вимагає від банків оптимізації ресурсної політики.

Далі наведений розгляд стану ресурсної бази одного з провідних банків України (далі Банк).

Важливим чинником на шляху до високоєфективної діяльності банку є аналіз ефективності формування та використання власного капіталу. Такий аналіз можна провести за допомогою ряду показників, таких як: співвідношення власного капіталу та залучених коштів, співвідношення власного капіталу та пасивів, показника рентабельності власного та статутного капіталу, мультиплікатора капіталу. Для розрахунку показників були використані дані з фінансового звіту ПАТ «Банк» за 2013 рік [13]. Розрахунок даних показників наданий в таблиці 1.

Таблиця 1

Показники ефективності формування та використання власного капіталу у 2013 році

Найменування показника	Алгоритм розрахунку	Економічний зміст показника	Норматив	Фактичне значення
Показник рівня ВК	$K_{р.к.} = ВК / П_{заг}$	Частка власних коштів в загальних пасивах	15 – 85 %	9,91
Показник надійності	$K_n = ВК / З$	Відношення власного капіталу до загальної суми зобов'язань	$\geq 15\%$	11,00
Частка СК	$K_{ст.к} = СК / ВК$	Частка статутного капіталу у структурі власних коштів	15 – 50 %	79,08
1	2	3	4	5
Показник фінансового важеля	$K_{ф.в.} = 1 / K_n = 3 / ВК$	Відображає відношення зобов'язань до загального розміру власного капіталу	1:20	1:9,098
Показник участі	$K_y = ВК / A_{заг.}$	Відображає участь власних коштів у формуванні активів	$\geq 10\%$	9,91
Мультиплікатор СК	$M = A_{заг.} / СК$	Співвідношення загальних активів та статутного капіталу	12 – 15	12,77

На основі розрахованих показників можна зробити висновок, що власний капітал в 2013 році складає тільки 9,91 % у структурі загальних пасивів, що свідчить про значну залежність банку від запозичених та залучених коштів. Тому, основним

напрямом в управлінні ресурсною базою є збільшення обсягу власного капіталу банку, тобто підвищення рівня його капіталізації. Це є першочерговим завданням банківського менеджменту, особливо під час фінансової кризи в країні. У період економічного спаду капітал вже потрібен не для нарощування активних операцій, а виступає важливим джерелом підтримки платоспроможності банків, хоча інвестори і не зацікавлені у придбанні акцій банків на фоні зниження їх прибутковості та зростання ризику банкрутства. Таким чином, у період економічного зростання приріст капіталу використовується для підвищення кредитоспроможності банків і не створює буферу ліквідності банківської системи на важкі часи, а коли вони настають, то він стає джерелом платоспроможності банків. Що стосується основного джерела формування власного капіталу, то ним є статутний капітал, частка якого складає 79,08 %. Це свідчить про значну залежність банку від акціонерів. Зі збільшенням обсягу статутного капіталу відбувається зменшення кінцевого фінансового результату банку, за рахунок збільшення обсягу дивідендів акціонерам. В 2013 році показник участі власного капіталу у формуванні активів склав 9,91 % при нормативному значенні не менше 10 %, що свідчить про недостатність сформованого власного капіталу в активізації та покритті ризиків діяльності.

Залучені ресурси в ресурсній базі Банку – це є зобов'язання банку. Зобов'язання - це не тільки вимоги к активам банку, а також заборгованість, яка виникає в результаті минулих подій і погашення якої призведе до відтоку з банку ресурсів, що містять економічну вигоду (таблиця 2).

Таблиця 2

Динаміка зобов'язань Банку у вигляді залучених коштів в 2011 – 2013 рр., тис. грн.

Зобов'язання	2011	2012	2013	Відхилення	
				абсолютне	відносне(%)
1	2	3	4	5	6
Кошти банків	10104288	9829583	8817617	-1011966	10,30
Кошти клієнтів	91288195	124525136	153314676	28789540	23,12
Боргові цінні папери, емітовані банком	6323709	7995572	11079053	3083481	38,56
Інші залучені кошти	51415	3103	254506	251403	8101,93
Відстрочені податкові зобов'язання	4910	84583	0	-84583	100,00
Резерви за зобов'язаннями	38800	51280	79254	27974	54,55
Інші фінансові зобов'язання	1157456	2233690	50079	-2183611	97,76
Інші зобов'язання	150683	1019597	9690171	8670574	850,39
Субординований борг	1225747	1629440	1027543	-601897	36,94
Всього зобов'язання	110366116	147423261	188093089	40669828	27,59

Аналіз табл. 2 свідчить, що в 2013 році в порівнянні з 2012 відбулося збільшення зобов'язань на 40669828 тис. грн. або на 27,59 %, що свідчить про посилення залежності Банку від залучених коштів. Найбільшу частку в зобов'язаннях в 2013 році

становили кошти клієнтів 153314676 тис. грн., та кошти інших банків 8817617 тис. грн., що свідчить про значні обсяги депозитних ресурсів за допомогою яких Банк може повноцінно функціонувати та отримувати прибуток. Також з таблиці видно, що додатковим джерелом залучених коштів Банку є боргові цінні папери, емітовані банком, обсяг яких в 2013 році склав 11079053 тис. грн. і в порівнянні з 2012 роком збільшився на 3083481 тис. грн. або на 38,56 %.

Таблиця 3

Аналіз масштабів та динаміки ресурсної політики Банку

Показники	2012	2013	Відхилення	
			Абсолютне	відносне, %
1.Зобов'язання банку, тис. грн.	147423261	188093089	40669828	27,59
2.Капітал банку, тис. грн.	18983864	20909593	1925729	10,14
3.Пасиви банку (зобов'язання+капітал), тис. грн.	166407125	209002682	42595557	25,60
4.Частка зобов'язань у пасивах, %	88,59	90,00	1,40	X
5.Співвідношення зобов'язань та капіталу (показник фінансового важеля)	7,77	9,00	1,23	X

Так табл. 3 свідчить, що в 2013 р. Банк значно розширив масштаби своєї діяльності, про що свідчить збільшення активів на 42595557 тис. грн., або на 25,60 %. При цьому збільшення ресурсної бази відбувалось як за рахунок залучених коштів, так і завдяки нарощуванню власного капіталу Банку. Це, безумовно, позитивно характеризує роботу банку. Так, капітал Банку збільшився на 1925729 тис. грн., або на 10,14 %, а його зобов'язання — на 40669828 тис. грн., або на 27,59 %. При цьому рівень фінансової стійкості Банку майже не змінився. Питома вага зобов'язань у загальних джерелах формування ресурсів майже не змінилась і залишилася на рівні 90,00 %, а сума зобов'язань перевищує суму капіталу Банку в 9 разів. Найбільшу вагу в структурі залучених коштів Банку займають залучені кошти, отримані від фізичних осіб.

Таблиця 4

Основні показники, що характеризують діяльність банку щодо залучення банківських ресурсів за 2013 рік

Найменування показника	Алгоритм розрахунку	Економічний зміст показника	Норматив	Фактичне значення
Частка МБК у зобов'язаннях	$K_{\text{мбк з}} = \text{МБК}_{\text{отр.}} / \text{З}$	Питома вага отриманих міжбанківських кредитів у залучених коштах	20 – 40 %	7,72
Загальна частка МБК	$K_{\text{мбк вб}} = \text{МБК}_{\text{отр.}} / \text{ВБ}$	Питома вага отриманих міжбанківських кредитів у валюті балансу	≤ 25 %	4,25
Коефіцієнт надання	$K_{\text{над МБК}} = \text{МБК}_{\text{над.}} / \text{ВК}$	Відношення наданих міжбанківських кредитів до власного капіталу	0 – 2	0,43
Коефіцієнт порівняння	$K_{\text{п. МБК}} = \text{МБК}_{\text{отр.}} / \text{МБК}_{\text{над.}}$	Надані МБК мають перевищувати отримані МБК	0 – 1	0,95
Норматив миттєвої ліквідності	$H_4 = \text{ВЛА} / \text{ДЗ}$	Відношення високоліквідних активів до депозитів до запитання	≥ 20 %	84,03

продовження таблиці 4

1	2	3	4	5
Частка ВЛА	$K_{\text{ВЛА}} = \text{ВЛА} / \text{А заг.}$	Питома вага високоліквідних активів у загальних активах	$\geq 20\%$	23,76
Показник кредитної активності	$K_{\text{кр. акт.}} = \text{КВ} / \text{А заг.}$	Питома вага наданих кредитів у загальних активах	65 – 75 %	77,66
Коефіцієнт стабільності ресурсної бази	$K_{\text{стаб.}} = \text{ДС} / \text{ДЗ}$	Відношення строкових депозитів до депозитів до запитання	> 1	2,68
Коефіцієнт строкових депозитів	$K_{\text{ДС}} = \text{ВК} / \text{ДС}$	Питома вага власного капіталу у строкових депозитах	15 – 20 %	18,53
Показник використання	$K_{\text{вик.}} = \text{КІП} / (\text{ЗК} + \text{ПК})$	Відношення кредитно-інвестиційного портфелю до суми залучених та позичених банком коштів	$\geq 75\%$	76,38

Таким чином, в результаті аналізу ресурсної бази Банку можна зробити висновок, що пасивні операції відіграють найважливішу роль в ефективному функціонуванні банку та в отриманні максимального прибутку в майбутньому. Результати аналізу свідчать про те, що основними джерелами формування ресурсів банку є власний капітал та зобов'язання. Зобов'язання Банку значно перевищують власні кошти, що свідчить про те, що без залучених ресурсів банк не може функціонувати та отримувати прибуток. Тому, дуже важливим є процес управління формуванням ресурсної бази банку та підтримання довіри перед фізичними та юридичними особами, збільшення їх зацікавленості до вкладення коштів саме в даному Банку.

Банк проводить ефективну депозитну політику, заохочуючи клієнтів покласти кошти на депозитний рахунок за допомогою високої відсоткової ставки за депозитами. На сьогодні Банк має достатньо депозитних продуктів з можливістю зберігати кошти як в національній так і в іноземній валюті.

У 2013 році Банк збільшив випуск облігацій, випущених на внутрішньому ринку та зменшив випуск єврооблігацій та депозитних сертифікатів. На нашу думку, метою цього процесу є збільшення кредитного потенціалу Банку для залучення додаткових кредитних коштів на внутрішньому ринку.

Таким чином, в результаті аналізу ресурсної бази Банку можна зробити висновок, що пасивні операції відіграють найважливішу роль в ефективному функціонуванні Банку та в отриманні максимального прибутку в майбутньому.

Результати аналізу свідчать, що основними джерелами формування ресурсів банку є власний капітал та зобов'язання. Зобов'язання Банку значно перевищують власні кошти, що свідчить про те, що без залучених ресурсів Банк не може функціонувати та отримувати прибуток. Тому, дуже важливим є процес управління формуванням ресурсної бази Банку та підтримання довіри перед фізичними та юридичними особами, збільшення їх зацікавленості до вкладення коштів саме в розглянутому Банку.

Висновки. Досвід розгляду ресурсів банку на макро- та макrorівні показує, що при управлінні ресурсами обраний банк однаково успішно розвиває обидва напрямки нарощування ресурсної бази: нарощується власний капітал – мікроекономічний агрегат, нарощується залучений капітал - ресурси – мікроекономічний агрегат. Класичний фінансовий важіль (залучений капітал/власний капітал) розглядається як макроекономічний чинник/мікроекономічний чинник. Норматив фінансового важелю, який введений Національним банком України, Банком ще не перевищений, що свідчить про достатні резерви залучення судного капіталу суспільства. Досвід розгляду процесу управління формування ресурсів банку як макро- та мікроекономічних агрегатів на

прикладі лідера банківської системи України - дозволяє намітити шляхи підвищення ефективності управління ресурсами. Головний чинник цього процесу – підвищення ефективності залучення судного капіталу суспільства – депозитів юридичних та фізичних осіб різної якості по величинах та строковості.

Список використаних джерел:

1. Бригінська Л. Г. Проблеми формування ресурсної бази банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/>, 2011.
2. Васильченко З.М. Теоретичні основи управління грошовими потоками банку/ З.М. Васильченко, Д.В. Пірог// Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації професійних спілок України. - 2010. - № 1. - С. 44-49.
3. Дмитрієва О. А. Формування ресурсної бази банку в умовах глобалізації фінансових процесів / О. А. Дмитрієва // Вісник СевНТУ. – 2011. - № 116. – С. 46 – 49.
4. Заславська О. А. Формування та управління банківськими депозитами / О. А. Заславська // Економіка. – 2011. - № 5 (112). – С. 34 – 37.
5. Землячов С. В. Сутність, джерела формування та значення ресурсної бази банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/>, 2012.
6. Офіційна Інтернет-сторінка Національного банку України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
7. Фурсова В. А. Формування ресурсної бази банків: сучасний стан і перспективи розвитку / В. А. Фурсова // Відкриті інформаційні і комп'ютерні інтегровані технології. – 2011. - № 5. – С. 118 – 124.

Рецензент д.е.н., професор Бабенко А.Г.